

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ : กรณีศึกษาเครื่องจักสานมวยบ้านหนองขาม ตำบลหนองขาม อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษาวิจัย ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ข้อมูลของพื้นที่ที่ศึกษา
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองขาม
 - 1.2 สภาพทั่วไปของบ้านหนองขาม
2. การสานมวยของชาวบ้านหนองขาม
 - 2.1 ประวัติความเป็นมาของการสานมวยบ้านหนองขาม
 - 2.2 ความรู้พื้นฐานในการสานมวย
 - 2.2.1 เครื่องมือ – อุปกรณ์ในการสานมวย
 - 2.2.2 การเลือกไม้ไผ่
 - 2.2.3 การจักตอก
 - 2.2.4 สายพื้นฐานในการสานมวย
 - 2.3 ขั้นตอนการสานมวย
 - 2.3.1 การขึ้นรูปก้อมวย
 - 2.3.2 การประกอบมวย
 - 2.3.3 การเข้าขอบมวย
 - 2.3.4 การถักขอบมวย
 - 2.3.5 การสานก้นมวย
3. การดำเนินงานธุรกิจสานมวย
 - 3.1 ต้นทุนการผลิต
 - 3.2 การจัดจำหน่าย
 - 3.3 การสนับสนุนการผลิต

4. ปัญหา / อุปสรรคในการผลิตและจำหน่าย

- 4.1 ปัญหาอุปสรรคในด้านการผลิต / การตลาด
- 4.2 วิธีแนวทางแก้ไขปัญหา

1. ข้อมูลพื้นฐานที่ศึกษา

1.1 ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองขาม

ในราวปี พ.ศ. 2369 สมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งตรงกับสมัยการครองราชย์ของพระเจ้าอนุวงศ์ แห่งกรุงเวียงจันทร์ เจ้าพระยาบดินทร์เดชา เป็นแม่ทัพไทยได้นำกำลังพลไปกวาดต้อนผู้คนที่อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงซึ่งมีเผ่าต่าง ๆ เช่น ผู้ไท ข่า ลาว ลาวขาว ชนเผ่าต่างๆ เหล่านี้ได้โยกย้ายจากถิ่นฐานเดิมมาตั้งหลักแหล่งใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในหลายมณฑล ได้มีลาวจากเวียงจันทร์มาตั้งรกราก ปักหลักปักฐานที่เมืองสาเกตนคร (บ้านเมืองคลองในปัจจุบัน) เป็นจำนวนหลายครัวเรือน ต่อมาได้มีลาวเวียงจันทร์จากเมืองสาเกตนคร จำนวน 3 ครัวเรือน ย้ายมาตั้งบ้านเรือนอยู่ บริเวณที่เรียกว่าดอนขาม ซึ่งอยู่ใกล้กับหนองน้ำใหญ่ ซึ่งมีต้นมะขามใหญ่หลายต้น จึงเรียก หนองน้ำนี้ว่า หนองขาม เมื่อบ้านดอนขามมีจำนวนครัวเรือนมากขึ้น จึงมีบางครอบครัวย้ายมา ตั้งบ้านเรือนบริเวณหนองขาม จึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อหนองน้ำคือ บ้านหนองขาม ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง จึงมีการเลือกผู้นำหมู่บ้านขึ้น ในสมัยนั้นจะเรียกผู้นำหมู่บ้านว่า “กวนบ้าน” ซึ่งก็ไม่ปรากฏว่ากวนบ้านคนแรกชื่ออะไร ต่อมาจึงเปลี่ยนผู้นำกวนบ้านมาเป็น ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผู้ที่เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ ผู้ใหญ่ชม หาญกล้า

ด้วยความที่มาตั้งอยู่ใกล้หนองน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งข้าวปลาอาหาร จึงทำให้ ประชากรเพิ่มอย่างรวดเร็ว สามารถแบ่งแยกออกเป็นหมู่บ้านได้อีก 2 หมู่บ้าน (อำเภออาจสามารถ 2548 : 2) คือ ในปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านเห็นว่าเป็นบ้านหนองขาม เป็นหมู่บ้านใหญ่มีจำนวนครัวเรือนมาก ชาวบ้านจึงไปขอแยกหมู่บ้านจากทางอำเภอ อำเภอ จึงแยกหมู่บ้านให้เป็น บ้านหนองขามได้หมู่ที่ 14 จำนวน 160 ครัวเรือน ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ชาวบ้านเห็นว่าแม่แยกหมู่บ้านออกไปแล้ว หมู่ที่ 14 บ้านหนองขามได้ ก็ยังมีจำนวนครัวเรือนมากอยู่ ชาวบ้านจึงไปขอทางอำเภอ อำเภอจึงแยกหมู่บ้านให้อีกเป็น บ้านหนองแคนหมู่ที่ 15

1.2 สภาพทั่วไปของบ้านหนองขาม

แหล่งที่ตั้งและอาณาเขต (สถานีอนามัยตำบลหนองขาม 2549 : 8) บ้านหนองขาม หมู่ที่ 1 ตำบลหนองขาม อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ อาจสามารถ ประมาณ 5 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 40 กิโลเมตร ที่ตั้งของหมู่บ้านหนองขาม มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านสัน ตำบลอาจสามารถ อำเภออาจสามารถ
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านคอนจัว บ้านถิ่นฟ้า ตำบลหนองขาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านเป่า ตำบลหนองขาม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านแวงน้อย ตำบลหนองขาม

ภูมิประเทศ

เป็นที่ราบเนินและที่ราบลุ่มตามลำห้วยมีเนื้อที่ประมาณ 2,108 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็น พื้นที่ทำนาประมาณ 1,718 ไร่ พื้นที่คอนสำหรับทำป่าช้า 48 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 342 ไร่

แหล่งน้ำ

ในเขตพื้นที่บ้านหนองขามมีแหล่งน้ำธรรมชาติคือ ลำห้วยไส้ไก่ หนองยาง และหนองขาม

สภาพภูมิอากาศ

มีลักษณะคล้ายภูมิอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป คือ ฤดูฝน ฝนตกมาก หรือบางปีก็แล้ง ฤดูหนาวก็หนาวจัด ฤดูร้อนก็ร้อนจัด

เส้นทางคมนาคม

เนื่องจากบ้านหนองขามเป็นบ้านใหญ่เป็นบ้านตำบลเป็นศูนย์กลางที่จะแยกไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ จึงมีถนนสายสำคัญดังนี้

ถนนสายอาจสามารถ - หนองไค้ เป็นถนนลาดยางผ่านหมู่บ้านไปถึง บ้านเป่า บ้านหนองฮาง บ้านหนองไค้ ระยะทาง 23 กิโลเมตร

ถนนลูกรังไปบ้านคอนจัว ระยะทาง 4 กิโลเมตร

ถนนลูกรังไปบ้านเมืองคลอง ระยะทาง 6 กิโลเมตร

ถนนลูกรังไปบ้านแวง ระยะทาง 5 กิโลเมตร

การปกครอง

ปัจจุบันบ้านหนองขามได้แบ่งการปกครองตามแบบแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยซึ่งบ้านหนองขาม เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตตำบลหนองขาม อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็นซอยได้ 5 ซอย

ประชากร

ประชากรที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านหนองขามส่วนใหญ่ 98 % เป็นชาวไทยลาว หรือ ไทยอีสาน มีลักษณะชอบสนุกสนานสมาคมกับเพื่อนบ้าน ตั้งใจทำมาหากิน รักความอิสระ มีความสมัครสมานสามัคคีกันในหมู่คณะเป็นอย่างดี จำนวนประชากรเพศชาย 398 คน เพศหญิง 393 คน รวม 791 คน จำนวนครัวเรือน 163 หลังคาเรือน (สถานีอนามัย บ้านหนองขาม 2549 : 1)

สภาพทางเศรษฐกิจและอาชีพ

ชาวบ้านหนองขามเชื้อสายลาวมีความขยันขันแข็งสามัคคีกลมเกลียวในหมู่บ้านและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รู้จักทำมาหากิน พื้นที่ทำกินจะเป็นที่นาส่วนมากจะเป็นทรายที่ลุ่มบริเวณลำห้วยทำน่าน้ำมักจะท่วมทุกปีที่ฝนตกหนัก ถ้าปีใดแล้งน้ำไม่พอเพียงต้นข้าวก็จะตายเพราะพื้นดินบางแห่งเป็นดินเือก (ดินที่มีเกลือ) ชาวบ้านมีฐานะดีเพราะประกอบอาชีพหลากหลายภายในครอบครัวตั้งแต่การเกษตรกรรมคือการทำนา เลี้ยงสัตว์ งานหัตถกรรมที่สำคัญคือการสานมวย ซึ่งเป็นอาชีพเสริมที่ช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวให้มีรายได้มากกว่าอาชีพอื่น ๆ อาชีพการสานมวยเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นมาช้านานที่บ้านหนองขาม แต่ในปัจจุบันการสานมวยเป็นอาชีพที่แพร่หลายไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ในตำบลเดียวกัน เช่น บ้านเป่า บ้านคอนจัว บ้านเมืองคลอง พื้นที่การเกษตรมีประมาณ ไร่ละ 81.50 ของพื้นที่ทั้งหมดหรือประมาณ 1,718 ไร่จะเป็นที่นา ทำนาปีละหนึ่งครั้งส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวเหนียว เพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนรายได้ในครัวเรือนจะได้จากอาชีพเสริมคือการสานมวย ซึ่งเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี เพราะมวยเป็นเครื่องใช้สอยประจำวันที่ตอบสนองความต้องการใช้สอยในชีวิตประจำวันของชาวอีสานที่มีวัฒนธรรมในการบริโภคข้าวเหนียว ในขณะที่ยังไม่มีเครื่องใช้ที่ทำขึ้นจากวัสดุอื่นมาทดแทนและใช้ประโยชน์ในลักษณะเดียวกันได้ดีเท่ามวย ดังนั้นมวยจึงอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันของชาวชนบทอีสานได้ดีเป็นเครื่องใช้ที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในหนึ่งวันมวยจะถูกนำมาใช้งานอย่างน้อยวันละสองครั้ง คือนั่งข้าวตอนเช้าและตอนเย็นสำหรับบริโภค

ชาวบ้านหนองขามเชื้อสายลาวกาว มีความชำนาญในการทำมาหากิน และไม่นิยมซื้ออาหารรับประทานโดยไม่จำเป็น ส่วนใหญ่จะหาอาหารจากวัตถุดิบที่ได้ในท้องถิ่น ตามทุ่งนา และในป่า ทุ่งนาก็จะมีกบ เขียด ปู ปลา ในป่าก็จะมีเห็ด มีกระปอม แอ้ และแมลงต่าง ๆ ที่เป็นอาหารได้ เช่น แมงแคง กิ่งนูน กูดกี้ ตั๊กแตน อีเหิน กระรอก กระแต ล้วนเป็นอาหารป่าที่ชาวบ้านหาได้เองตามป่าและทุ่งนา

ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐ ได้ให้การสนับสนุน งานกลุ่มอาชีพ มีการรวมกลุ่มจักสานมวขิ้น เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง และได้เงินสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภออาจสามารถ และหน่วยงานอื่น และมวขิ้นยังได้รับการคัดสรรให้เป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ของหมู่บ้าน ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐเป็นอย่างดี (สุนา สันญาณภาพ.2549 : ผู้ให้สัมภาษณ์)

สถานภาพทางการศึกษาและการสาธารณสุข

ภายในชุมชนบ้านหนองขาม ปัจจุบันมีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 1 โรงเรียน เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีจำนวนนักเรียนรวมทั้งสิ้น 450 คน มีครูทำการสอนรวมทั้งผู้บริหาร 19 คน (สมุดหมายเหตุ. 2548 : 2)

ส่วนการสาธารณสุขที่บ้านหนองขาม ได้มีการดำเนินการตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขระดับหมู่บ้าน ร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยบ้านหนองขาม โดยมีเป้าหมายในการขจัดปัญหาในด้านสาธารณสุขมูลฐาน และให้ความรู้ทางด้านสุขอนามัยเพื่อให้ชาวบ้านมีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคพยาธิ ให้การรักษาพยาบาลในขั้นแรกได้ ตลอดจนสามารถให้บริการในการดูแลสตรีระหว่างตั้งครรภ์และทำคลอดได้ อัตรากำลังในสถานีอนามัยบ้านหนองขามมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน 3 คน คือ

เจ้าหน้าที่บริการงานสาธารณสุข 1 คน อัตราส่วน 1 คนต่อประชากร 1,760 คน

พยาบาลวิชาชีพ 1 คน อัตราส่วน 1 คน ต่อ ประชากร 5,280 คน

นักวิชาการสาธารณสุข 1 คน อัตราส่วน 1 คน ต่อประชากร 1,760 คน

(สถานีอนามัยบ้านหนองขาม.2549 : 1)

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านหนองขามจะมีเชื้อสายไทย-ลาว สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในปัจจุบัน หนุ่มสาวจะไปทำมาหากินในกรุงเทพฯ ได้มีลูกก็นำมาให้พ่อ-แม่ (ตา, ยาย, ปู่, ย่า) เลี้ยงดูอยู่ที่บ้าน เลี้ยงด้วยนมผง พ่อ-แม่ จะมาเยี่ยมลูกเมื่อมีเทศกาลต่าง ๆ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็จะทำหน้าที่เลี้ยงดู ตลอดจนดูแลให้เข้าโรงเรียน จนกระทั่งจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้มีสภาพครอบครัวพ่อกับแม่จะส่งลูกหลานเรียนต่อได้ ก็จะส่งเรียนให้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ก็มีน้อยมาก ผู้ที่สนใจศึกษาเล่าเรียนจริงเมื่อจบ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว จะต่อในระดับปริญญาตรี มีน้อยหรือแทบไม่มีเลย

ลักษณะครอบครัวของชาวบ้านหนองขาม มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ในครอบครัวหนึ่ง ๆ จึงมีการอาศัยอยู่รวมกันทั้ง พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า หรือ ตา ยาย ลุง ป้า หรือ น้า อา ในสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะนิยมแต่งงานกับคนในหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ทุกวันนี้สภาพของสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก หญิงชายออกทำงานนอกบ้านหรือไปทำมาหากินต่างถิ่น โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ จึงทำให้หนุ่มสาวมีโอกาสได้พบกับคนต่างถิ่น และได้แต่งงานกับคนต่างถิ่นก็มีมากในสังคมปัจจุบัน

ทางด้านศาสนาและความเชื่อ ปัจจุบันชาวบ้านหนองขามทั้งหมู่บ้าน จะนับถือศาสนาพุทธ เช่นเดียวกับชาวอีสานโดยทั่วไป ในขณะที่เดียวกันก็ยังนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อเนื่องมาจากบรรพชน ดังนั้น จึงมีการประกอบประเพณี พิธีกรรม ทั้งในพุทธศาสนาและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผี กับยังมีการประกอบประเพณี ที่เรียกว่า “ฮีดสิบสองคองสิบสี่” ตามแบบแผนของชาวไทยอีสานโดยทั่วไป

ภายในหมู่บ้านหนองขามมีวัดในพุทธศาสนาหนึ่งแห่ง ชื่อวัดทุ่งสว่างอารมณ์ ซึ่งในรอบปีหนึ่ง ๆ นอกจากจะมีการประกอบพิธีไหว้ผีบ้าน ผีเมือง ที่เรียกว่า การเซ่นผีหรือการทำบุญเลี้ยงบ้าน ยังมีการประกอบประเพณีฮีดสิบสอง และประเพณีตามคติทางพุทธศาสนาไปตลอดทั้งปี ได้แก่ เดือนอ้าย บุญลานข้าว เดือนยี่ บุญปลงเล่าข้าว (ขี้ข้าว) เดือนสาม บุญปั้นข้าวก็ เดือนสี่ บุญพะหวัด เดือนห้า บุญสงกรานต์ เดือนหก บุญบังไฟ เดือนเจ็ด บุญบวช เดือนแปด บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา บุญกฐิน เดือนสิบสอง บุญลอยกระทง

ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารของชาวบ้านหนองขาม มีอยู่สองลักษณะ คือ ถ้าพูดกันโดยทั่วไปของชาวบ้าน ก็จะเป็นภาษาไทย-ลาว ถ้าติดต่อสื่อสารระหว่างศึกษาเล่าเรียนก็จะ

ใช้ภาษาไทยกลาง หรือถ้าพูดคุยกับคนต่างถิ่นที่พูดภาษาไทยกลาง ชาวบ้านก็จะสามารถพูดภาษาไทยกลางได้ เช่นกัน

วัฒนธรรมในการรับประทานอาหารของชาวบ้านหนองขามนิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก อาหารที่เป็นกับข้าวยังนิยมหาวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นมาประกอบอาหารและเป็นอาหารตามฤดูกาลด้วย เช่น พอดีผลจะมีเห็ดเกิด ก็จะเข้าป่าหาเก็บเห็ด หน้าหนองไม้ก็หาหนองไม้มาประกอบอาหาร และอาหารประจำถิ่นที่ทุกครัวเรือนจะต้องมีและขาดไม่ได้เลย คือ ปลาแดก (ปลาร้า) พริก เกลือ วันใดที่ไม่มีเวลาไปหาวัตถุดิบตามป่า ตามทุ่งนา ห้วย หนอง คลอง บึง มาปรุงเป็นอาหาร ก็สามารถใช้พริกตำใส่กับกับปลาแดก (ปลาร้า) ปรุงรสให้เปรี้ยวก็เป็นกับข้าวที่ทำให้รสชาติอร่อยที่สุด อาจกล่าวได้ว่า ชาวบ้านหนองขามมีนิสัยขยันทำมาหากิน อยู่กินกันอย่างง่าย ตามคำกล่าวที่ว่า กินเพื่ออยู่ ขยันสานมวย เพื่อหารายได้เสริมให้ครอบครัว มีกิน มีอยู่ รักการสันโดษ ชอบสนุกสนาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เวลามีการมีงาน เช่น งานบุญ งานลงแขก เป็นต้น

การแต่งกายของชาวบ้านหนองขาม เมื่อก่อนผู้หญิงนิยมใส่ผ้าถุง ผู้ชาย ใส่กางเกง แต่ทุกวันนี้สังคมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งหญิงและชาย นิยมใส่กางเกง แต่งตัวตามแฟชั่นสมัยนิยม จะมีคนเฒ่า คนแก่ เวลาไปทำบุญที่วัดก็จะนิยมนุ่งผ้าซิ่นมัดหมี่ สวมเสื้อเข้ารูปพอดีกับตัว

จากรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติชุมชนบ้านหนองขาม ตำบลหนองขาม อำเภอ อาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ได้กล่าวมานั้น ได้แสดงให้เห็นถึงสภาพโดยทั่วไปของชุมชนบ้านหนองขาม ทั้งในส่วนของประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพแวดล้อม สภาพสังคม วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองขาม ได้พัฒนาขึ้นมาโดยลำดับ

2. การสานมวยของชาวบ้านหนองขาม

2.1 ประวัติความเป็นมาของการสานมวยบ้านหนองขาม

มวย หมายถึง เครื่องจักสานที่ทำจากไม้ไผ่ มีรูปร่างลักษณะทรงกระบอก ส่วนล่างจะแคบสำหรับสวมลงหม้อซึ่งบางท้องถิ่นอาจเรียกว่า “หวด” แต่ความเป็นจริงแล้วหวดจะมีรูปร่างต่างจากมวย คือ จะเหมือนรูปกรวย แต่ส่วนล่างจะปิดไม่เป็นรูปทรงกระบอกเหมือนมวย การใช้ประโยชน์ในการนั่งข้าวเหนียวและใช้ประกอบอาหารประเภทนี้

การสานมวยของชาวบ้านหนองขามนั้น คุณยายนวล โพธิ์สีดา และ คุณदानุญสี โพธิ์สีดา สองสามีภรรยา ผู้ยึดอาชีพการสานมวยและเป็นผู้อาวุโสที่สุดในหมู่บ้าน เล่าว่า การสานมวยในหมู่บ้านนี้มีมาตั้งแต่เมื่อไรไม่ทราบ เพราะตั้งแต่เกิดมาก็เห็นคุณพ่อสาน หวดเป็นอาชีพแลกข้าวปลาอาหารเลี้ยงครอบครัว ตอนนั้นยังไม่มีการซื้อขายกันด้วยเงิน ใครมีอะไรต้องการอะไรก็ใช้วิธีการขอหรือแลกเปลี่ยนกันด้วยสิ่งของ ต่อมา คุณพ่อแก่ ฐูเงิน ซึ่งเป็นพ่อของยายนวล โพธิ์สีดา เห็นว่าการสานหวดง่ายก็จริงเพราะใช้ดอกลไม้ไผ่อย่างเดียว ไม่มีอุปกรณ์อย่างอื่นมาประกอบด้วย ทำให้หวดใช้งานไม่นาน ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนและ สิ่งของที่แลกเปลี่ยนกันก็เลยวิวัฒนาการมาสานในรูปแบบใหม่ มีอุปกรณ์อย่างอื่นเข้ามา ประกอบด้วย การสานก็เป็นแบบทรงกระบอกกันและปากเป็นวงกลมสามารถตั้งให้ตรงได้ ซึ่งการสานแบบนี้เรียกว่า “มวย”

บ้านเมืองเจริญขึ้นรู้จักการซื้อขาย มวยที่เคยสานฝากพี่น้องหรือแลกกับสิ่งของ ก็เปลี่ยนมาแลกกันด้วยเงิน คือ การขายในราคาใบละ 3 บาท พอยายนวลโตอายุประมาณ 10 ปี คุณพ่อแก่ก็ถ่ายทอดการสานมวยให้ ยายนวลก็เริ่มสานมวยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อคุณพ่อคุณแม่เสียชีวิตลง คุณยายนวลและสามีได้ยึดอาชีพการสานมวยเลี้ยงครอบครัว เรื่อยมา อีกทั้งคุณยายนวล มีลูกถึง 7 คน ยายนวลแก่ไม่มีไร่นาที่จะทำกิน คุณยายนวลก็ยึด อาชีพการสานมวยเลี้ยงชีพมาตลอด

หลายปีต่อมา มีคนมาหัดเรียนสานมวยด้วย คือ คุณพ่อเต๋ สอนมาลา และ คุณแม่ทูน สอนมาลา ซึ่งเป็นสามีภรรยาอีก อยู่บ้านติดกันกับยายนวล แก่ก็สอนให้โดยไม่หวัง วิชา ในเวลาต่อมาผู้คนในหมู่บ้านหนองขามเห็นว่าการสานมวยของครอบครัวยายนวลและ พ่อเต๋ ขายดี ในช่วงนั้น ราคาใบละ 10 – 15 บาท ก็มีชาวบ้านครอบครัวอื่น ๆ มาขอเรียนด้วย ยายนวลและพ่อเต๋ก็สอนการสานมวยให้โดยไม่หวังวิชา จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ ชาวหมู่บ้าน หนองขามสามารถสานมวยได้ทุกครัวเรือน และทุก ๆ คนในหมู่บ้าน ตั้งแต่อายุ 7 - 8 ขวบ ขึ้นไป จนกระทั่งหนุ่มสาว คนเฒ่า คนแก่ ทุกคนต้องสานมวยเป็น ถือว่าการสานมวยเป็น อาชีพเสริมของทุกครอบครัว แม้กระทั่งบุคคลอื่นที่อพยพมาอยู่ในหมู่บ้านหนองขามก็ต้องหัด สานมวยให้เป็น เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว

การสานมวยในปัจจุบันขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ บางคนก็ดัดแปลงรูปแบบ ลวดลายให้สวยงามทำให้แน่นหนา มีความคงทนใช้งานได้ดียิ่งขึ้น จนทำให้หมู่บ้านหนองขาม ขยายตัวไปสู่การผลิตเพื่อการค้าโดยตรง ทำรายได้ให้ครอบครัวที่ละมาก ๆ เป็นที่เลื่องลือ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันไปทั่วทุกภูมิภาค ในปี พ.ศ. 2544 มวยของชาวบ้านหนองขามได้ถูก

คัดสรรให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลหนองขาม (เตือนใจ พรหมธิมวงศ์ : ถิ่นนี้มีมวย,เอกสารอัดสำเนา. 2548 หน้า 13-15)

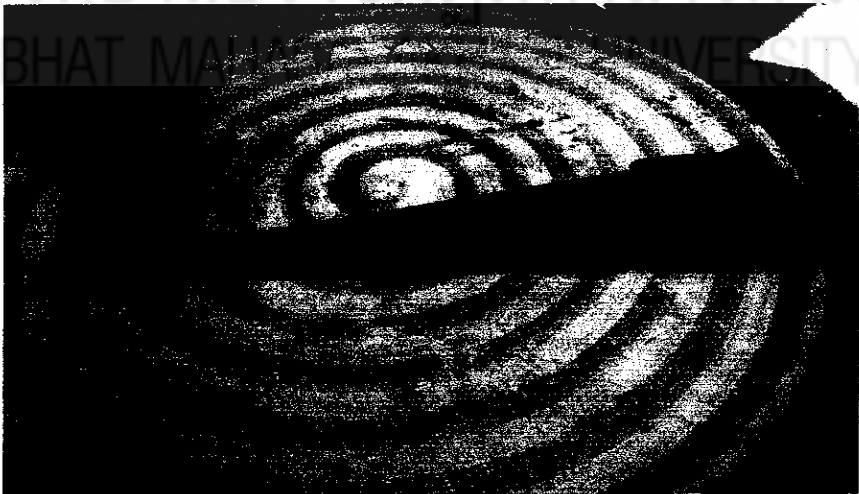
2.2 ความรู้พื้นฐานในการสานมวย

2.2.1 เครื่องมือและวัสดุในการสานมวย

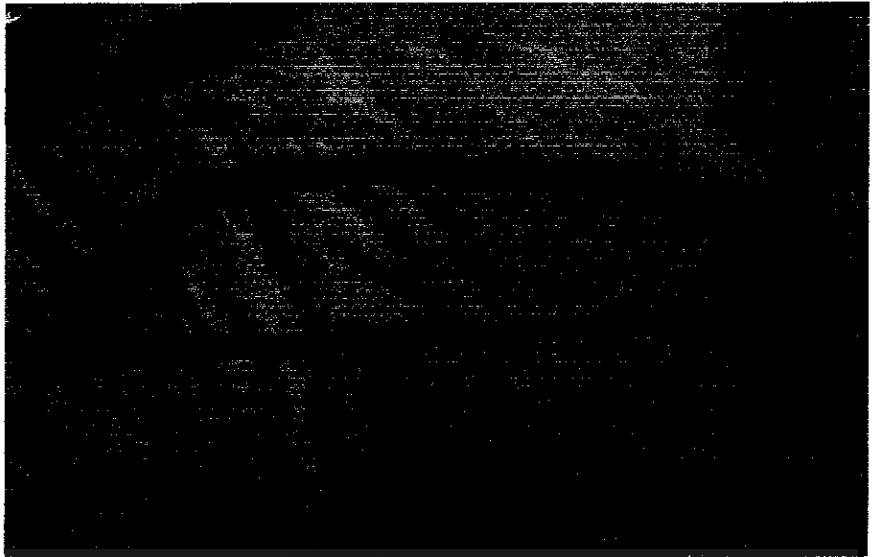
1) เครื่องมือที่ใช้ในการสานมวย

ภาพที่ 1 มีดโต้ ใช้สำหรับ ตัด ถาก จัก เหลา ไม้ไผ่

ภาพที่ 2 เลื่อยลันดา ใช้สำหรับ เลื่อยเอาข้อของไม้ไผ่ออก

ภาพที่ 3 เลื่อยโค้ง ใช้สำหรับ เลื่อยเอาข้อของไม้ไผ่ออก

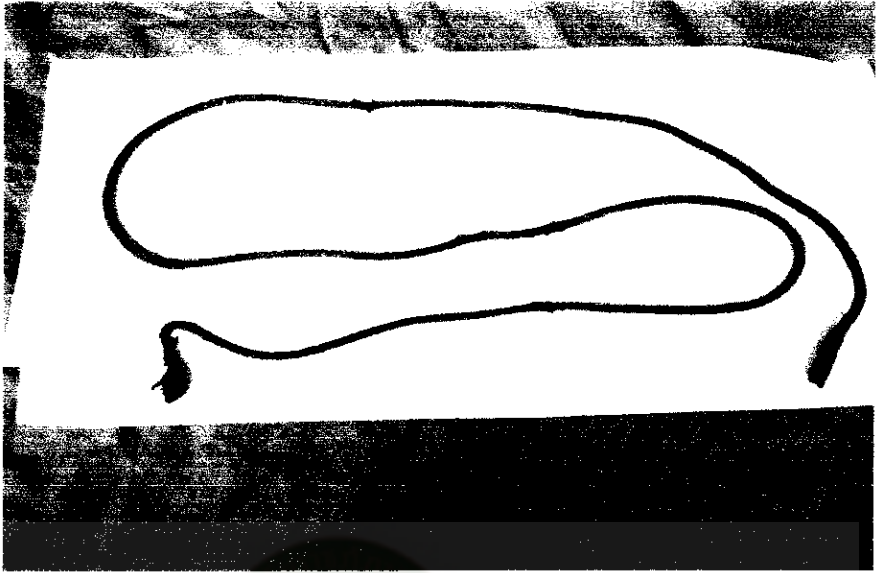
ภาพที่ 4 กบขุดตอก ใช้สำหรับ ขุดเส้นตอกที่จักแล้วเพื่อให้เส้นตอกเรียบเสมอกัน

ภาพที่ 5 เหล็กแหลม หรือ เหล็กซี่ ใช้สำหรับ เจาะรูและเย็บขอบมวย

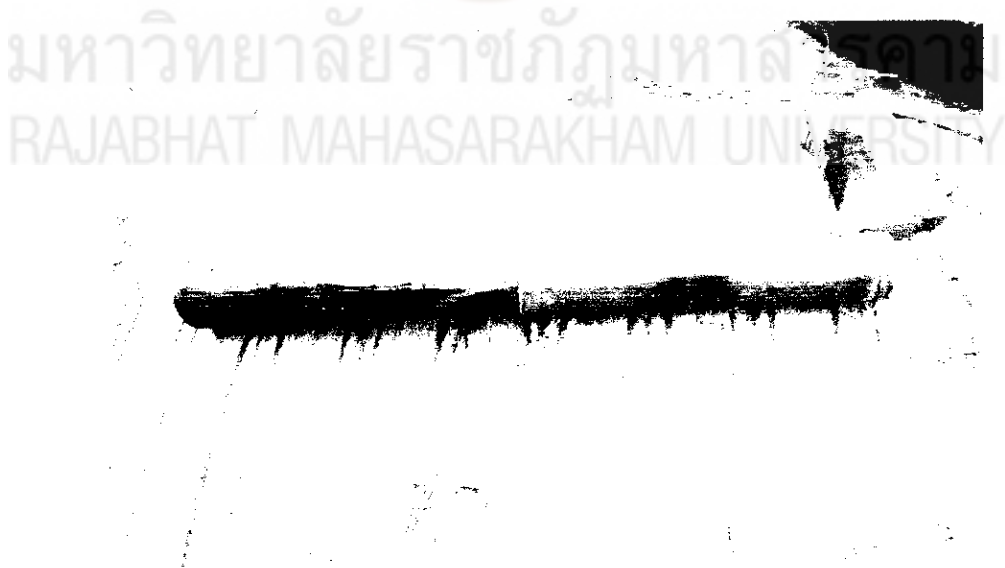
ภาพที่ 6 กรรไกร ใช้สำหรับ ตัดมวย ส่วนที่เกินขอบให้เสมอพอดีกับขอบ

ภาพที่ 7 เชือก ใช้สำหรับ รัคมวยให้กระชับ เข้ารูปทรง

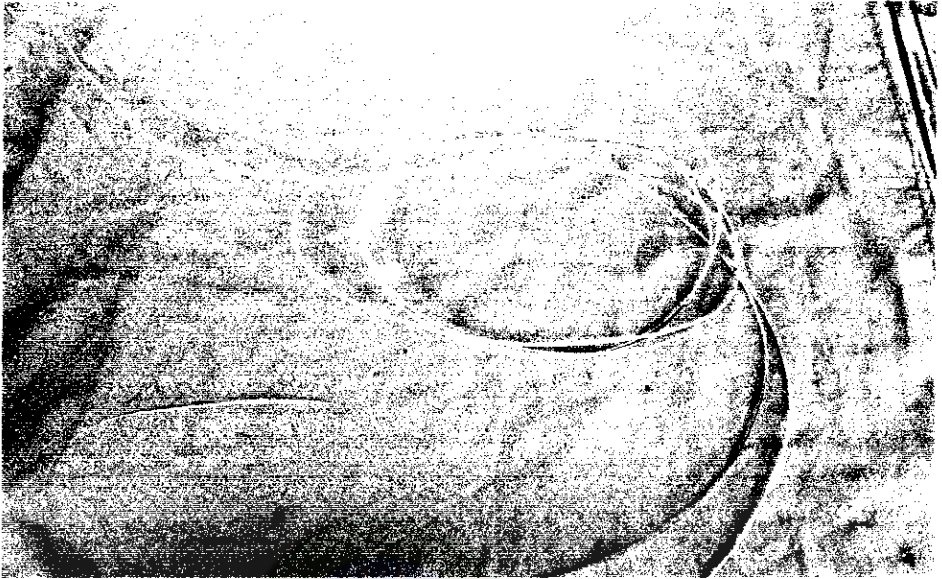
2) วัสดุที่ใช้ในการสานมวย

(1) ไม้ไผ่ นับว่าเป็นวัสดุหลักในการทำมวย ไม้ไผ่ที่เหมาะสมต่อการสานมวยมีลำตรง ปล้องห่าง ขาวประมาณ 30 – 35 เซนติเมตร มีอายุ $1\frac{1}{2}$ ปี – 4 ปี

ภาพที่ 8 ลักษณะของไม้ไผ่ปล้องยาวลำตรง

(2) หวาย ใช้จักเป็นเส้นยาวสำหรับเย็บขอบปากและขอบกัน

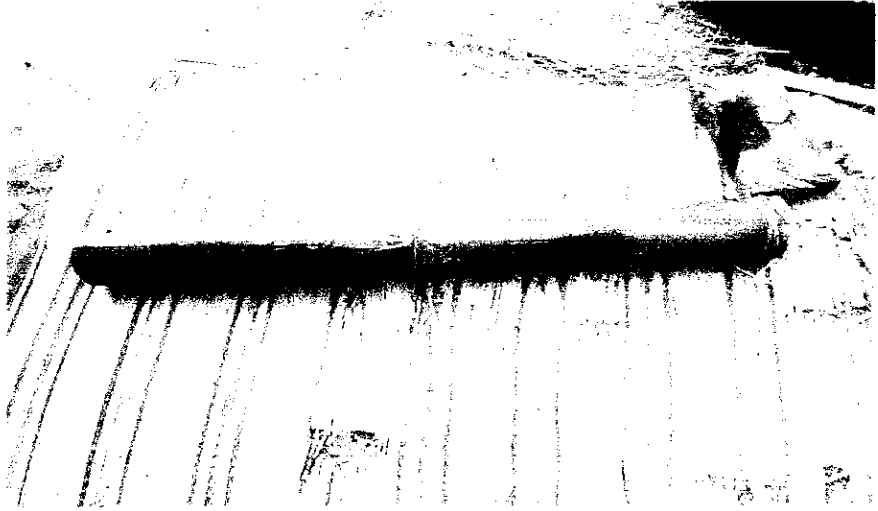

ภาพที่ 9 เส้นหวาย

2.2.2 การเลือกไม้ไผ่

การเลือกไม้ไผ่ที่จะนำมาจักสานที่ทำเป็นมวกก็จะต้องรู้จักเลือก ไม้ไผ่ที่เหมาะสมกับการใช้งานแม้แต่การทำมวกก็เช่นกัน จำเป็นต้องเข้าใจและเรียนรู้การเลือกไม้ไผ่ให้เหมาะสมกับงาน ดังนั้น การเลือกไม้ไผ่มาทำมวก จะต้องเลือกไม้ไผ่ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ดังนี้

- 1) ชนิดไม้ไผ่ที่ใช้ โดยปกติใช้ไม้ไผ่สีสุก (ไผ่บ้าน) ไผ่ตง
- 2) คุณสมบัติของไม้ไผ่ ที่จะนำมาจักสานจะต้องมีคุณสมบัติที่ดี กล่าวคือ มีข้อ ปล้องห่าง ลักษณะลำตรง มีเนื้อหนาไม่น้อยกว่า 1 เซนติเมตร ความยาวระหว่างข้อ ต้องมีความยาวไม่น้อยกว่า 30 เซนติเมตร ต้องไม่แก่หรืออ่อนจนเกินไป มีอายุ $1\frac{1}{2}$ ปี - 4 ปี

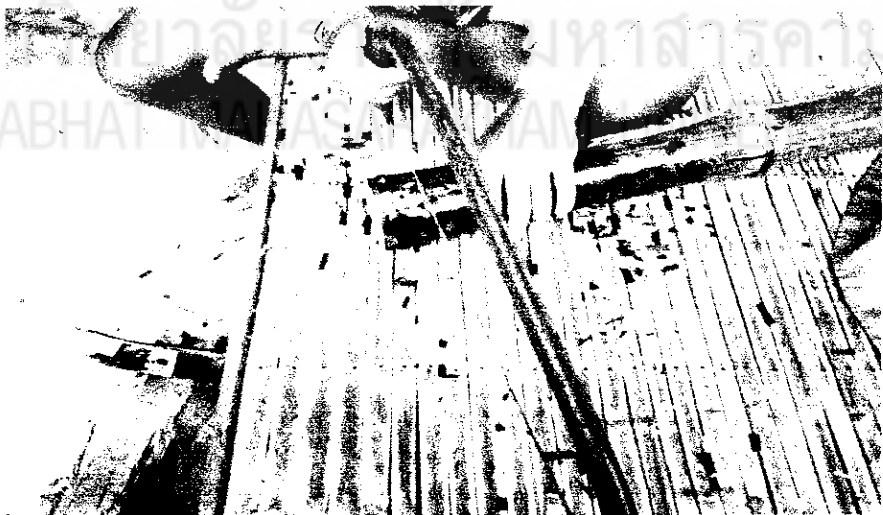

ภาพที่ 10 ไม้ไผ่ปล้องยาว ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร อายุปีครึ่ง - สี่ปี

2.2.3 การจักตอก

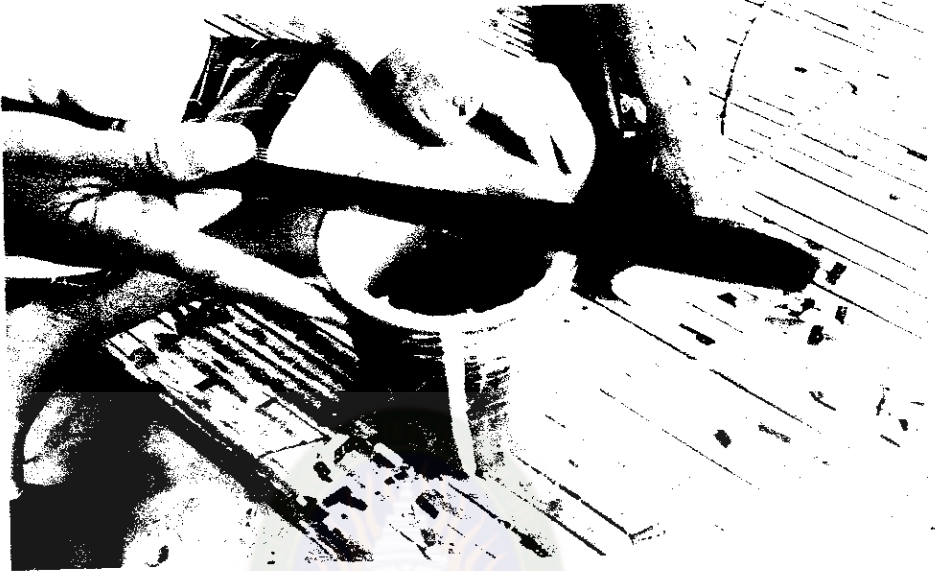
1) ขั้นเตรียมวัสดุ

(1) เมื่อเลือกไม้ไผ่ได้ตามต้องการแล้ว ควรนำมาตัดก่อนที่จะแห้ง กล่าวคือ ควรนำไม้ไผ่มาตัดในขณะที่ยังมีสีเขียวอยู่ ตัดเพื่อเจียนเอาส่วนตาหรือข้อปล้องออกทิ้ง เหลือไว้เฉพาะส่วนปล้องที่จะนำมาใช้ ต้องเหลือความยาวประมาณ 30-35 เซนติเมตร

ภาพที่ 11 แสดงการตัดไม้ไผ่

(2) ผ่าครึ่งปล้องไม้ไผ่ เพื่อเตรียมจักตอก ในการผ่าต้องผ่าจาก ส่วนโคนไปหา ส่วนปลาย ด้านนอกสีเขียว เรียกว่า ติวไม้ไผ่ ด้านในสีขาวคล้ายกระดาษ เรียกว่า เตือก

ภาพที่ 12 แสดงการผ่าไม้ไผ่

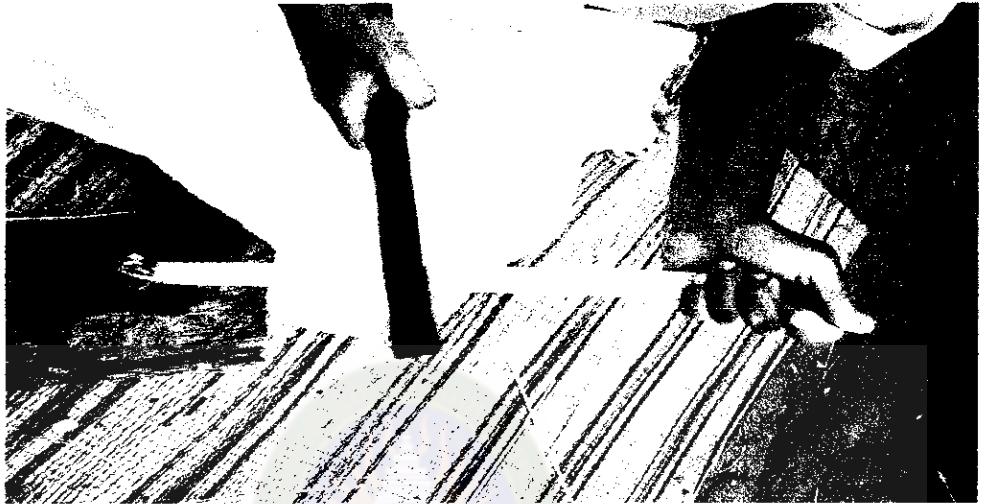
2) ชั้นจักตอก

(1) เมื่อผ่าไม้ไผ่ออกเป็น 2 ส่วนแล้ว นำแต่ละส่วนมาผ่าเป็นชิ้นเล็ก ๆ ประมาณ
ชิ้นละ 1 นิ้ว

ภาพที่ 13 แสดงการผ่าไม้ไผ่เป็นชิ้นเล็ก ๆ

(2) การหลาบน้ำ คือการเตรียมไม้ไผ่ก่อนการจักตอก วิธีการนี้คือ นำไม้ที่ผ่าออกแต่ละชิ้นมาจากส่วนที่เป็นตอก ออกให้พองาม ขูดผิวสีเขียวออกให้หมด เหลาให้ปลายอีกด้านหนึ่งเรียวลง ซึ่งเรียกว่าการส่วยไม้ ส่วนที่เรียวเล็กลงเมื่อเป็นเส้นตอกจะใช้ก้อมวย

ภาพที่ 14 แสดงการหลาบน้ำไผ่

(3) การจักตอก นำไม้ไผ่ที่หลาแล้วแต่ละชิ้นมาผ่าให้เป็นชิ้นเล็กๆ ความหนาประมาณ $\frac{1}{2}$ เซนติเมตร จะได้ประมาณ ชิ้นละ 5-6 ชิ้น แล้วนำแต่ละชิ้นมาจักเป็นตอกชิ้นหนึ่งๆ จะได้เส้นตอกประมาณ 3-4 เส้น

ภาพที่ 15 การจักตอก

(4) การขุดตอก ขุดด้วยกบขุดตอกเพื่อให้เส้นตอกมีความหนา บาง เสมอกัน
วิธีการขุดตอก ทำโดยสอดเส้นตอกเข้าทางด้านหลังกบแล้วใช้มือดึงออกมาทางด้านหน้ากบ
ขุดตอก

ภาพที่ 16 แสดงการขุดตอก

(5) เส้นตอกที่จักได้ให้วางด้านส่วนเล็ก ส่วนใหญ่ ไปทางเดียวกัน เพราะสะดวก
เวลาสาน ไม้ไผ่แต่ละปล้องไม่ควรให้ปะปนกัน เมื่อจักเสร็จแล้ว แต่ละปล้องให้มัดรวมกันไว้
เป็นกำๆ ละปล้อง

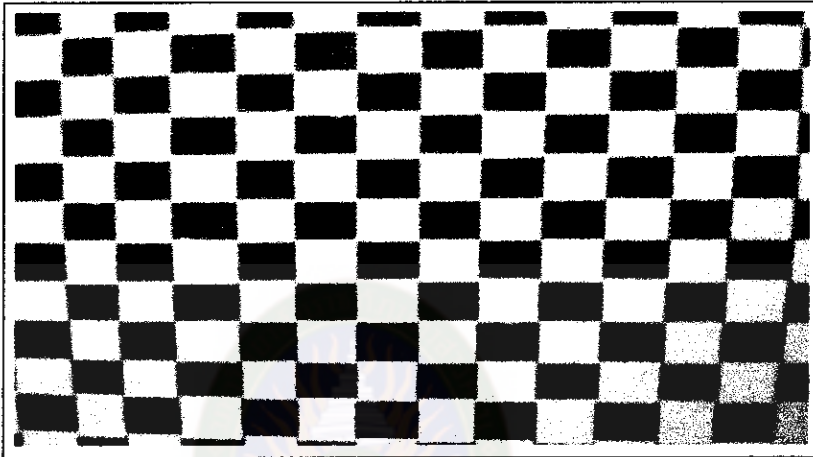

ภาพที่ 17 แสดงเส้นตอกที่จักเสร็จแล้ว พร้อมที่จะสานเป็นมวย

2.2.4 ลายพื้นฐานในการสานมวย

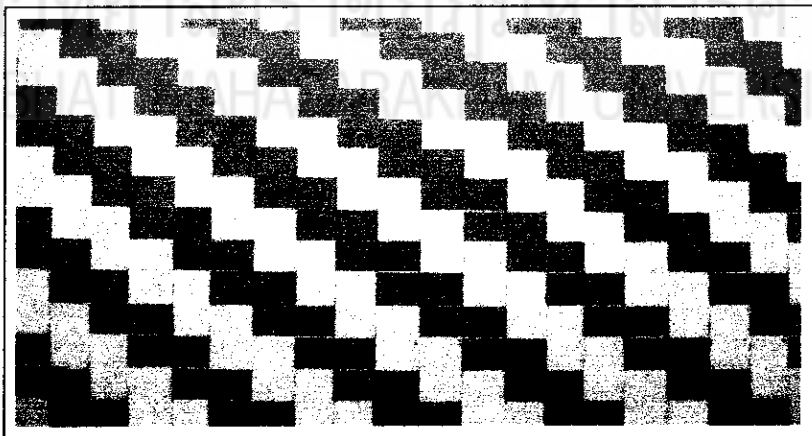
จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับลายสาน (พวงเพชร มงคลวิทย์ 2540 : 38-40) กล่าวไว้ว่า ลายสานที่เป็นแม่บทของการสานลายมาแต่โบราณ มี 3 ลาย คือ

1) ลายหนึ่ง หรือลายจั๊ด

ภาพที่ 18 การสานลายที่หนึ่ง

2) ลายสอง

ภาพที่ 19 การสานลายที่สอง

3) ลายสาม

ภาพที่ 20 การสานลายที่สาม

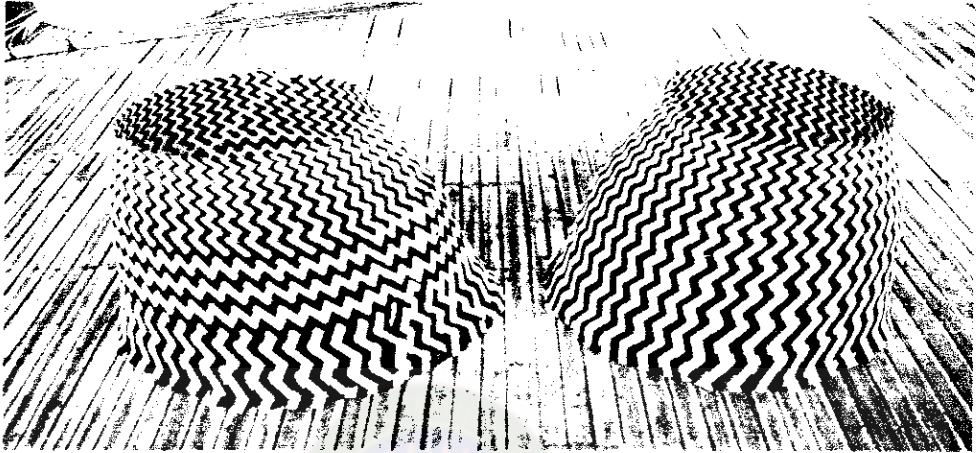
ลายแม่บททั้งสามลายนี้ เป็นลายพื้นฐานของการสร้างสรรค์ลายสานต่าง ๆ โดยใช้ลายแม่บทเป็นหลัก ซึ่งมนุษย์สมัยโบราณนำวัสดุท้องถิ่นมาสานเป็นอุปกรณ์สิ่งของ เครื่องมือ ทำมาหากิน สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน จากลายแม่บทที่เป็นพื้นฐานของลายต่าง ๆ นี้ พัฒนามาเป็นลายประดิษฐ์สร้างสรรค์ อีกมากมายสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มจักสาน ผู้วิจัยพบว่า ลายที่ใช้ในการสานมวย จะมีอยู่สองลาย คือ ลายสองเวียน และลายสองขึ้น

การสานมวยใน 1 ใบ จะต้องสานสองใบ คือ ใบที่อยู่ด้านในและใบที่อยู่ด้านนอก แล้วจึงนำมาซ้อนกันให้เป็นมวย 1 ใบ ใบข้างในจะสานด้วยลายสองเวียนตลอด ใบข้างนอก จะสานด้วยลายสองเวียน 4-5 รอบ ต่อด้วยสานลายสองขึ้นอีก 8 รอบ แล้วจึงสานต่อด้วย ลายสองเวียนอีก 2 รอบ เป็นสิ้นสุดการสานมวยใบข้างนอก

จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า ในการสานมวยที่ต้องสาน 2 ใบ แล้วนำมาซ้อนกัน ให้เป็นใบเดียวเพื่อความแข็งแรง คงทน ใช้งานได้นาน และลายที่ใช้สาน จากการสนทนากลุ่ม ทำให้ผู้วิจัยพบว่าการใช้ลายสองเวียนสานใบข้างใน เพราะลายสองเวียนสานได้รวดเร็ว เสริ้งง่ายเป็นการไปตอก (ไขว้) จะมองไม่เห็นลวดลาย ส่วนฝานอกที่ต้องสานทั้งลายสองเวียน และลายสองขึ้น เพราะการก่อมวยจะต้องก่อด้วยลายสองเวียนเมื่อสานได้ประมาณ 4-5 รอบ

ก็ต้องเปลี่ยนเป็นลายสองชั้น เพราะลายสองชั้น จะช่วยให้มวยกระชับแน่นมองเห็นลายสวยงามชัดเจน

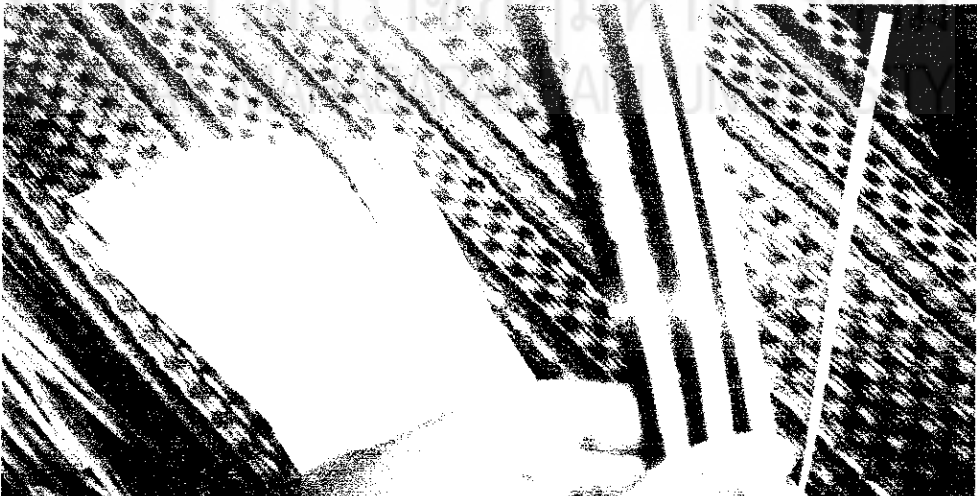

ภาพที่ 21 แสดงลายสองเวียนของใบข้างใน ลายสองเวียนและลายสองชั้นของใบนอก

2.3 ขั้นตอนในการสานมวย

2.3.1 การขึ้นรูปก่อมวย

- 1) ใช้มือที่ถนัดจับตอกเรียงกันหกเส้นตามรูป เรียกว่าตอกตั้ง หรือ ตอกยั้ง

ภาพที่ 22 แสดงขั้นตอนการเริ่มก่อมวย

2) ใช้ตอกนอนมาสานทับตอกยืน ดังนี้

เส้นที่ 1 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2

เส้นที่ 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1

เส้นที่ 3 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 2

เส้นที่ 4 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 1

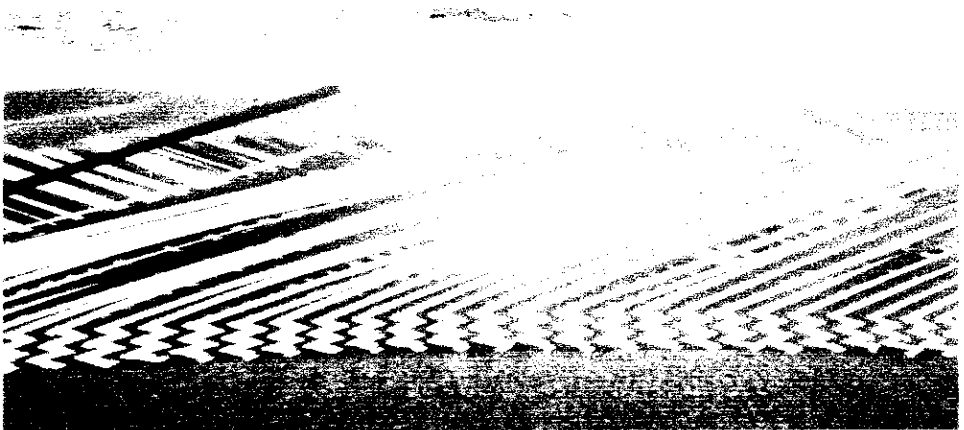
เส้นที่ 5 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2

เส้นที่ 6 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1

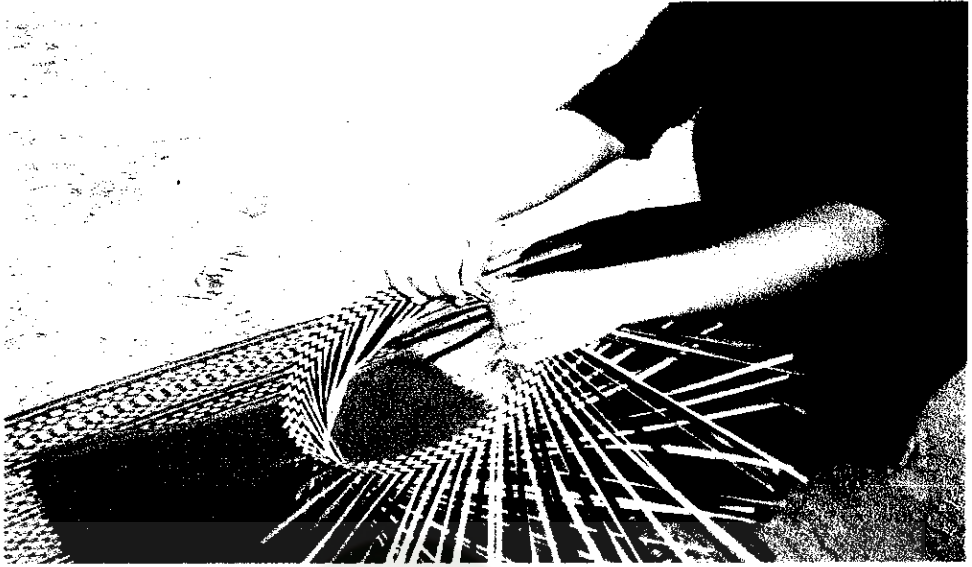

ภาพที่ 23 แสดงการนำตอกมาสานเริ่มต้นก่อมว

2) ใช้ตอกยืนและตอกนอนสานสลับข้างกันออกไปเรื่อยๆ โดยทำเหมือนขั้นตอนที่ 2 เมื่อได้ความยาวตามต้องการ ตามขนาดของมวกี่พอ (ดูรูปประกอบการก่อมวจะก่อด้วยลายสองเวียน)

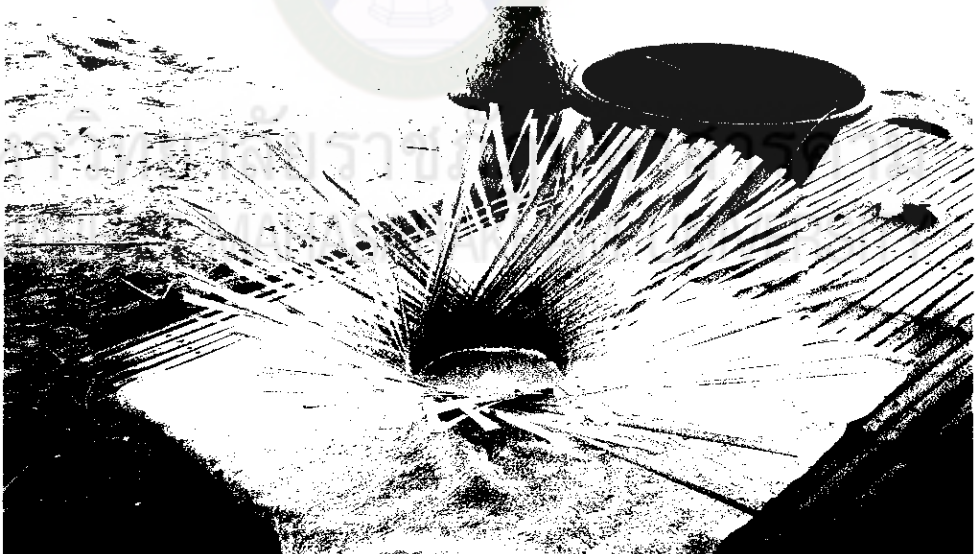

ภาพที่ 24 แสดงการสานก่อมวด้วยลายสองเวียนของใบข้างใน

ภาพที่ 25 แสดงการจอด (เชื่อม) มวย

5) การสานฝาใน เมื่อจอด (เชื่อม) มวยเป็นวงกลมแล้วก็สานด้วยลายสองเวียน (สานไป) ไปจนสุดเส้นตอก

ภาพที่ 26 แสดงการสานมวยหลังจากจอด (เชื่อม) มวยเสร็จ

6) การสานฝานอก ก่อด้วยลายสองเวียนเมื่อจอดกันเป็นวงแล้ว ก็ให้ต่อด้วย การสานลายสองอื่นได้ประมาณ 7-8 แถว ต่อจากนั้นก็สานด้วยลายสองเวียน 2-3 แถว ไปจนสุดเส้นตอก

6) การสานผ่านอก ก่อด้วยลายสองเวียนเมื่อจอดกันเป็นวงแล้ว ก็ให้ต่อด้วย การสานลายสองยี่นได้ประมาณ 7-8 แถว ต่อจากนั้นก็สานด้วยลายสองเวียน 2-3 แถว ไปจนสุดเส้นตอก

2.3.2 การประกอบมวย

1) การช้อนมวย นำมวยทั้งสองฝามาช้อนกันให้เป็นฝาเดียวกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
RAJABHAT VJASAKULAKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 27 แสดงการช้อนมวย

2) เมื่อซ้อนฝาแล้ว ใช้เชือกมัดออกแรงดึงเบา ๆ ให้มวยกระชับแน่น

ภาพที่ 28 แสดงการใช้เชือกมัดมวย เพื่อให้มวยกระชับ

2.3.3 การเข้าขอบมวย

1) ทำกงสำหรับเข้าขอบ ไม้ไผ่จักเป็นริ้วแบน ตามแนวระนาบตีว ขูดผิวสี่เหลี่ยม และเตีอกออกให้เรียบร้อย ความหนาหรือบางพอที่จะขุดเป็นวงกลมหรือโค้งงอได้ง่าย ความกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร 2 ชั้น สำหรับขอบในและขอบนอกของปาก ขาว 60 เซนติเมตร 2 ชั้น สำหรับขอบกัน ความกว้างประมาณ 0.5 เซนติเมตร 2 ชั้น ขาว 30 เซนติเมตร 2 ชั้น

ภาพที่ 29 แสดงการทำขอบมวย

2) การเข้าขอบปาก ขอบกัน เมื่อซ้อนฝาในกับฝานอกเข้าด้วยกันแล้ว รััดด้วยเชือก แล้วทำกงสวมเข้าทางกันแล้วใช้มือค่อย ๆ เลื่อนขึ้นมาที่ปาก เมื่อได้ขนาดพอดีได้รูปทรงแล้วก็ นำกงในแนบกับกงนอกให้พอดีกันแล้วใช้กรรไกรตัดดอกส่วนที่เกินออกให้เสมอกันกับขอบพอดี ต่อจากนั้นก็คว่ำปากมวลงเข้าขอบกัน ซึ่งก็ทำเหมือนกันกับเข้าขอบปาก ตกแต่งส่วนที่เกินขอบด้วยกรรไกร

ภาพที่ 30 แสดงการเข้าขอบมว

2.3.4 การถักขอบมวย

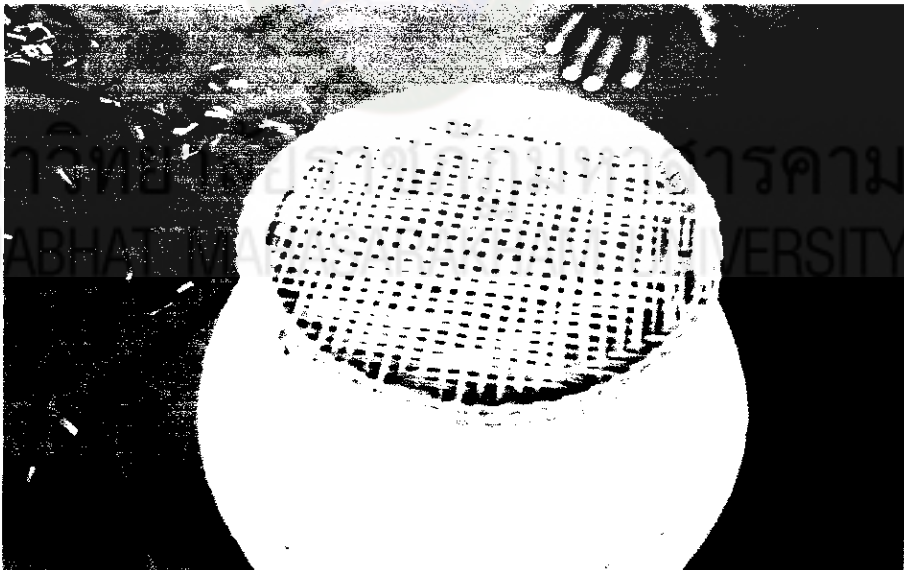
การถักขอบปาก ขอบกัน ใช้เหล็กแหลมเจาะรูได้ขอบแล้วใช้เส้นหวายหรือเส้นถาวรวัลย์ที่จักเป็นเส้นยาว ๆ สอดเข้าไปตามรูที่เจาะถักให้เป็นรูปลายจุงนาง (ทั้งขอบปากและขอบกัน ทำเช่นเดียวกัน)

ภาพที่ 31 แสดงการถักขอบมวยด้วยลายจุงนาง

2.3.5 การสานกันมวย

การสานกันมวย ใช้เหล็กแหลมเจาะที่ตัวมวยได้ขอบกันสอดด้วยเส้นหวายหรือเถาวัลย์ กลับไปกลับมา ให้เต็มกัน ต่อไปก็นำเส้นหวายหรือเถาวัลย์มาสานกันด้วยลายสองหรือลายสาม ก็ได้แล้วแต่ถนัด เมื่อเสร็จแล้วก็เก็บส่วนที่เหลือออกให้เรียบร้อยเป็นเสร็จการสานมวย 1 ใบ

ภาพที่ 32 แสดงการสานกันมวย

3. การดำเนินธุรกิจสถานมวย

3.1 ต้นทุนการผลิต

จากการสัมภาษณ์กลุ่มจักสานบ้านหนองขามหมู่ที่ 1 ตำบลหนองขาม อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การสานมวย เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและความประณีต ในการสานพอสมควร จึงจะได้มวยที่มีคุณภาพและสวยงาม จึงจะทำให้มวยขายได้ราคา ในการผลิตมวย 1 ใบ จากการสัมภาษณ์ มีค่าใช้จ่ายในการผลิตหรือต้นทุนการผลิต ดังนี้

ต้นทุนการผลิต คิดโดยรวมราคาของวัสดุที่ใช้ในการผลิตแต่ละครั้งรวมกับค่าแรงค่าวัสดุ ไม้ไผ่บ้านรวมค่าขนส่งถ้าละประมาณ 150 บาท ไม้ไผ่ลำหนึ่งสามารถใช้สานมวยได้ประมาณ 30 ใบ ดังนั้นต้นทุนการผลิตจากส่วนนี้จึงเท่ากับ 5 บาท เมื่อรวมกับหวายที่จักเป็นเส้นยาวใช้เย็บปาก ก้น และดักปากมวยค่าวัสดุในส่วนนี้ ประมาณ 3 บาท ต่อมวย 1 ใบ เมื่อรวมค่าวัสดุต่อผลงาน 1 ใบ จึงเท่ากับ 8 บาท

ค่าแรงงาน เนื่องจากการสานมวยต้องใช้ฝีมือและความประณีต ดังนั้นราคาจำหน่ายจึงต้องคิดจากส่วนนี้เป็นหลัก เวลาโดยประมาณในการสานมวย 1 ใบ ใช้เวลา 1 ชั่วโมง คิดเป็นค่าแรงชั่วโมงละ 20 บาท

ราคาจำหน่าย ให้คิดราคาเพิ่มจากต้นทุน $(8+20=28) + 10\%$ คือ $(28 \times 10) - 100 = 2.8$ แล้วนำมาบวกกับราคาต้นทุนการผลิต จะได้ราคาจำหน่ายมวยใบละ $28 + 2.8$ โดยประมาณ จะขายได้ใบละ 30 บาท (สมศรี กล้าหาญ . สัมภาษณ์ : 2549)

วัสดุที่มีผลกระทบต่อต้นทุนการสานมวย ในทุกวันนี้ คือ ไม้ไผ่ที่หายากขึ้นทุกปี เพราะที่มีในท้องถิ่นก็เติบโตไม่ทันใช้งาน ต้องไปหาซื้อจากถิ่นอื่นในราคาแพง เมื่อบวกกับค่าขนส่งยิ่งทำให้ไม้ไผ่มีราคาสูงขึ้น เถาวัลย์และหวายที่ใช้เย็บขอบปากและสานก้น ก็ต้องไปหาจากป่าที่อยู่ห่างไกลและเริ่มจะหายากขึ้นทุกวัน เนื่องจากป่าถูกทำลายลงมาก

3.2 การจัดจำหน่าย

จากการศึกษาและการสัมภาษณ์ ทำให้พบว่า การประกอบอาชีพเสริมในการสานมวย สามารถจำแนกลักษณะการจำหน่ายออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

- 1) ผลิตเอง จำหน่ายเอง คือ ผู้ผลิตนำมวยที่ผลิต ไปจำหน่ายให้กับผู้ซื้อโดยตรง

- 2) ผลิตส่งพ่อค้าคนกลาง คือ ผู้ผลิตนำมวขที่ผลิตได้ไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านหรือพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อถึงหมู่บ้าน เพื่อนำไปจำหน่ายต่ออีกทอดหนึ่ง
- 3) ผลิตส่งขายกลุ่ม คือ ผู้ผลิตนำมวขที่ผลิตไปฝากขายกับกลุ่มจักสานที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่
- 4) จำหน่ายโดยส่วนราชการ มวขของชาวบ้านหนองขาม ได้ถูกจัดสรรให้เป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ประจำตำบลหนองขาม เมื่อหน่วยงานภาครัฐมีการจัดงานของส่วนราชการขึ้น มักนิยมนำสินค้าพื้นเมืองไปแสดงในงาน มวขก็เป็นสินค้าหลักของอำเภออาจสามารถที่ได้นำไปแสดงในงานและจำหน่าย

มวขเป็นของใช้ที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตประจำวันของชนชาวอีสาน จึงทำให้มวขจำหน่ายได้ในทุกพื้นที่ และทุกงาน

ภาพที่ 33 รถจำหน่ายมวข

3.3 การสนับสนุนการผลิต

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า ในการดำเนินการสานมวข เดิมเป็นการสานเพื่อใช้สอยในครอบครัว ต่อมาเป็นการสานเชิงการค้าขาย ซึ่งสามารถสร้างเสริมอาชีพเสริมสร้างรายได้ที่สำคัญสร้างชื่อเสียงให้ชุมชนบ้านหนองขาม ตำบลหนองขาม อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นอย่างดี เกิดจากความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน พอสรุปได้ ดังนี้

3.3.1 ภาครัฐ จากการที่รัฐบาลได้ปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดทำแผน ยุทธศาสตร์พัฒนาชนบท โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการตามแผน สำหรับจังหวัดร้อยเอ็ดได้ปรับแผนพัฒนาจังหวัดให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล โดย มุ่งเน้นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นชุมชนที่เข้มแข็งให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ก่อนปี พ.ศ. 2544 จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การรวมกลุ่ม เพื่อประกอบอาชีพไม่เข้มแข็ง เพราะกลุ่มไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม ความเอาใจใส่จากภาครัฐมีน้อย จนกระทั่งปี พ.ศ.2544 เมื่อรัฐบาลมีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมการผลิตสินค้าซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้สามารถจำหน่ายได้แพร่หลายในท้องตลาด ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของกระทรวงพาณิชย์ กลุ่มจักสานมวยบ้านหนองขาม จึงได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพัฒนาชุมชน อำเภออาจสามารถ มาให้ความรู้ในการรวมกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ จึงมีการรวมกลุ่มขึ้น ซึ่งกลุ่มจักสานมวย บ้านหนองขาม ตำบลหนองขาม อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ก่อตั้งในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 ครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 15 คน มวยจึงเป็นสินค้า คัดสรรของตำบลหนองขามให้เป็นสินค้า โอท็อป (OTOP) ประจำตำบลหนองขาม การสานมวยของชาวบ้านหนองขามจึงเริ่มเป็นการสานมวย ที่มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ภาครัฐให้ความช่วยเหลือในด้านการผลิตและการตลาดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ มีการจัดแสดงสินค้าเมื่อมีงานเทศกาล เมื่อมีการแสดงสินค้าทุกครั้ง กลุ่มสานมวย ก็จะนำมวยไปแสดงในงานและจัดจำหน่าย ซึ่งไม่เป็นการยากลำบากอะไรในการจำหน่าย เพราะมวยเป็นของใช้ในชีวิตประจำวันของทุกครัวเรือนในชนบทอีสาน ทำให้มวยขายดีและ ขายได้ราคา ทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ มีการผลิตเพื่อการออม ปัจจุบัน (พ.ศ.2549) กลุ่มจักสานมวยบ้านหนองขาม หมู่ที่ 1 ตำบลหนองขาม อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด มีสมาชิก จำนวน 53 คน ขณะนี้เป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อกัน มีความสมัครสมานสามัคคี มีการผลิตเพื่อการออม พร้อมทั้ง จะดำเนินงานให้กลุ่มเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ภาพที่ 34 ภาครัฐให้การสนับสนุนการออกร้าน

3.3.2 ภาคเอกชน การจากศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า นอกจากภาครัฐให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ ภาคเอกชน ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้มวยของชาวบ้านหนองขามแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันดี ถ้าเอ่ยถึงมวยหนึ่งข่าว ประชาชนทั่วไปต้องนึกถึงมวยของชุมชนบ้านหนองขาม เพราะเป็นมวยที่มีความแข็งแรง แน่นหนา ใช้งานได้ทนคุ้มราคาที่ซื้อ อันเนื่องมาจากประชาชนได้พัฒนาฝีมือในการจักสานให้ดีขึ้น ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

ภาพที่ 35 ร้านจำหน่ายมวยหนึ่งข่าวในตลาดอำเภออาจสามารถ

4. ปัญหา / อุปสรรค ในการผลิตและจำหน่าย

4.1 ปัญหาด้านการผลิต

การผลิต จากการศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทำให้ผู้วิจัยพบว่าปัญหาในด้าน
การผลิต ได้แก่

4.1.1 ปัญหาด้านวัตถุดิบ ได้แก่

- 1) ไม้ไผ่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ประกอบอาชีพ
- 2) ไม้ไผ่ไม่มีคุณภาพ สาเหตุมาจากการใช้ไม้ไผ่อ่อน อายุน้อย
- 3) ชาวบ้านไม่นิยมปลูกไม้ไผ่ไว้ใช้ จึงทำให้ต้องไปซื้อไม้ไผ่จากแหล่งอื่นมาใช้
ไม้ไผ่มีราคาสูง เพราะต้องรวมค่าขนส่งอีกด้วย
- 4) พื้นที่ในการปลูกไม้ไผ่มีน้อย มีจำกัด หรือไม่มีเลย
- 5) หวายหายากและมีราคาสูง
- 6) ป่าถูกทำลายแถววัลย์ที่ใช้แทนหวายเริ่มหายาก

4.1.2 ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต จากการศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทำให้
ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านบางครอบครัวต้องลงทุนซื้อไม้ไผ่ เนื่องจากไม่มีไม้ไผ่เป็นของตนเอง
หรือคนที่ไม่มีไม้ไผ่เป็นของตนเอง ไม้ไผ่เจริญเติบโตไม่ทันใช้งาน หรือไม่เพียงพอต่อการใช้งาน
ต้องลงทุนไปซื้อมาจากแหล่งอื่น เมื่อรวมค่าขนส่ง ไม้ไผ่หนึ่งลำ จะตกประมาณ
100 - 150 บาท และอีกข้อหนึ่งที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแล้วพบว่า ชาวบ้านไม่มีการคิด
ต้นทุน กำไรและกำหนดราคาขายที่แน่นอน จึงทำให้ไม่คุ้มค่ากับต้นทุน งบประมาณและ
แรงงานที่ได้ลงทุนไป

4.1.3 ปัญหาด้านการตลาด จากการศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า
มีการสานมวยมากเกินไปเพราะทำกันทุกครัวเรือน ทำให้ผลิตภัณฑ์คือมวยออกสู่ท้องตลาด
มากเกินไปโดยเฉพาะหน้าแล้งที่ว่างเว้นจากการทำนา ทำให้ขายมวยได้ในราคาต่ำ เพราะมีมวย
จำนวนมากออกสู่ท้องตลาดมากเกินไป และไม่มีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้สามารถ
นำไปใช้ประโยชน์ได้หลาย ๆ อย่าง

4.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหามวยในการประกอบอาชีพการสานมวย

จากการศึกษาและสนทนาร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาแนวทางแก้ไขในด้านต่าง ๆ
พอสรุปได้ดังนี้

4.2.1 ปัญหาด้านวัตถุดิบ

- 1) ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนบรรณรงค์ ให้มีการปลูกไม้ไผ่ไว้ใช้มากขึ้น
- 2) ขอคำแนะนำจากหน่วยงานทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงดูแล บำรุงรักษา การปลูกไม้ไผ่ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่
- 3) ขอความร่วมมือในการใช้พื้นที่ว่างของทางราชการมาใช้ในการปลูกไม้ไผ่

4.2.2 ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต

- 1) ควรมีการรวมกลุ่มในรูปแบบขององค์กร ชมรมให้เข้มแข็ง เพื่อให้มีอำนาจต่อรอง ในการซื้อไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์
- 2) ขอความร่วมมือกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง มาให้ความรู้ อบรม ในเรื่อง การลงทุน หรือการประกอบกิจการ เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จักจัดการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

4.2.3 ปัญหาด้านการตลาด

ควรมีการรวมกลุ่มในรูปแบบขององค์กรที่เข้มแข็ง เพื่อร่วมกันวางแผนในการ ดำเนินกิจกรรม การกำหนดปริมาณการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่ออกสู่ตลาด การหาตลาด การต่อรอง ราคา หรือการประเมิน ราคาให้แน่นอน

4.2.4 ปัญหาด้านการผลิต

- 1) ขาดความสมดุลเกี่ยวกับการผลิตและความต้องการของตลาด ดังนั้น จึงควรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อวางแผน กำหนดปริมาณผลิตภัณฑ์ที่จะออกสู่ตลาด ให้มีความสมดุลกับ ความต้องการของผู้ใช้
- 2) ขาดการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์มวนเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยที่ หลากหลาย ดังนั้น จึงให้มีการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์มวนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ได้หลาย ๆ อย่างนอกเหนือจากที่ใช้นึ่งข้าว

แนวทางแก้ปัญหา นอกจากด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว สิ่งทีกลุ่มจะขาดไม่ได้ คือ หน่วยงานภาครัฐต้องเข้มแข็ง ต้องเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนในการปรับปรุงมาตรฐาน ในด้านต่าง ๆ โดยการฝึกอบรม การไปศึกษาดูงาน และกลุ่มต้องจัดประชุมเป็นประจำ ทุกเดือนเพื่อสรุปผลความก้าวหน้าหรืออื่น ๆ ที่เกิดขึ้นกับกลุ่ม